

Politiets bistand ved tvangsinnleggelse

Teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2018

Kand.nr : 912

Antall ord: 6039

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	3
1.1. AVGRENSNING	4
1.2. OPPGAVENS OPPBYGNING	5
2. METODISK TILNÆRMING	5
3. HOVEDDEL	8
3.1. PSYKISK SYKE OG TVANGSINNLEGGELSER.....	8
3.2. POLITIETS ROLLER OG PLIKTER OVENFOR PSYKISK SYKE	8
3.2.1. <i>Lovverk:</i>	9
3.2.2. <i>Rundskriv:</i>	9
3.3. MENTAL FORBEREDELSE, HOLDNINGER OG VERDIER	10
3.4. TRE NYTTIGE KOMMUNIKASJONSBEGREPER	10
3.4.1. <i>Verbal og nonverbal kommunikasjon</i>	10
3.4.2. <i>Aktiv lytting</i>	10
3.5. DRØFTING AV BISTAND TIL TVANGSINNLEGGELSE	11
3.5.1. <i>Mental forberedelse</i>	11
3.5.2. <i>Holdninger</i>	11
3.5.3. <i>Noen grunnleggende verdier</i>	12
3.6. KOMMUNIKASJON SOM HJELPEMIDDEL	13
3.6.1. <i>Verbal kommunikasjon</i>	13
3.6.2. <i>Nonverbal kommunikasjon</i>	14
3.6.3. <i>Aktiv lytting</i>	16
3.7. UTFORDRINGER VED KOMMUNIKASJON SOM HJELPEMIDDEL	18
4. AVSLUTNING	20
5. LITTERATURLISTE:	22
6. SELVVALGT PENSUM	24

1. Innledning

Politiets operative arbeid består av mange ulike gjøremål og oppdrag i møte med et bredt spekter av personer og situasjoner. Finstad (2000) beskriver at ”egentlig politiarbeid” for politiet handler om å fange røvere. Den optimale arbeidsvakten innbefatter en fange, en biljakt og en blåtur. Politiets arbeid er i realiteten mer omfattende og favner bredere enn som så, og dreier seg blant annet om å bistå andre offentlige myndigheter når dette er nødvendig slik politiloven §2, nr. 5 beskriver (politiloven, 1995).

I praksisåret mitt var det særlig psykiatrioppdrag som vekket min interesse, engasjement og prestasjon. Dette var oppdrag der jeg fikk et innblikk i hvor viktig politibetjentens holdninger og verdier er for oppdragsløsningen, og der kommunikasjonsferdigheter er betydningsfulle. Kaasa (2009) nevner i sin masteroppgave at kategorien ”psykiatrioppdrag” handler om mentalt ustabile personer som antas å ha en psykisk lidelse, og er et begrep som brukes i politiet. Ifølge en analyse av politiets ressursbruk utgjør disse 3 prosent av alle oppdrag, og 5 prosent av den samlede aktive tiden (NOU 2010:3). Psykiatrioppdragene ser ut til å øke i omfang, og er derfor å betrakte som en viktig del av politiets arbeidshverdag (Ringheim 2012, s.112).

Psykiatrioppdrag er omfattende og varierte, og handler blant annet om å bistå helsevesenet med tvangsinnleggelse ved psykisk helsevern, da også fremstilling for tvungen legeundersøkelse. Tvangsinnleggelse og tvungen legeundersøkelse er helsevesenets ansvar, men av ulike grunner kan de være avhengig av nødvendig bistand, da politiet har landets maktmonopol. I 2015 ble om lag 5600 pasienter tvangsinnlagt 8000 ganger på grunn av en såkalt alvorlig sinnslidelse (helsedirektoratet, 2016). Hvor mange av disse tvangsinnleggelsene politiet bisto i er uvisst. I en studie gjort i Vestfold i 2009 fremkommer det at 757 politioppdrag ble registrert som ”psykiatri/sykdom” i PO (politioperativ register). Av disse oppdragene var en fjerdedel politibistand til fremstilling og/eller tvangsinnleggelse (Kaasa & Repål, 2010).

Politiet opererer etter politiloven §6 som beskriver hvordan polititjenesten skal utføres. Der blir det sagt at politiet har anledning til å bruke makt, men samtidig legges føringer for at tjenesten skal utføres med lempeligst mulig middel (politiloven, 1995). Maktpyramiden

demonstrerer dette ved å henvise til forskjellige maktmiddelnivåer, fra tilstedeværelse (symbolsk makt) til bruk av skytevåpen. Bruk av kommunikasjonsteknikker er et slikt lempelig middel og står lavt på maktpyramiden (Lie og Langestad, 2012). En tvangsinnleggelse kan oppleves som svært krenkende for personen det gjelder, og derfor er det viktig at politiet trår varsomt når de først må bistå. Gode kommunikasjonsferdigheter er et nødvendig verktøy for politiet, og kan bidra til å løse oppdraget skånsomt, slik maktpyramiden viser. Når et sårbart menneske blir utsatt for tvang, der valg-, handle- og bevegelsesfriheten er fratatt, er det ønskelig at politiet hjelper til på en minst mulig inngripende måte. På bakgrunn av dette har jeg definert følgende problemstilling:

”Hvordan kan politiet bruke kommunikasjon som et hjelpemiddel ved bistand til tvangsinnleggelser?”

1.1. Avgrensning

Jeg vil fokusere på politiet i operativ tjeneste, der den enkelte patruljen får oppdrag fra operasjonssentralen. Dette fordi det som hovedregel er politiet i operativ tjeneste som får psykiatrioppdrag. Oppgaven min skal spisses mot politiets bistand til helsevesenet ved tvungent psykisk helsevern. I slike bistandsoppdrag kan politiet komme opp i situasjoner der det har skjedd en kriminell handling som enten har ført til tvangsinnleggelse, eller er uten betydning for innleggelsen. Jeg velger å se bort fra det kriminelle aspektet.

Fordi oppgaven handler om bistand til helsevesenet er det naturlig å nevne samarbeidet mellom etatene for å få en helhetlig forståelse av temaet. Grunnet oppgavens begrensede omfang innebærer dette at jeg ikke kommer til å gå i dybden når det gjelder samarbeid og taushetsplikt. Jeg vil redegjøre for relevante lover og rundskriv, men da dette er en teoretisk og ikke en juridisk oppgave, vil jeg i liten grad gå inn i lovverket.

Jeg ønsker å vektlegge politiets bruk av kommunikasjon som et hjelpemiddel til å nå målet, og fokuserer derfor ikke på politiets bruk av fysisk makt. Kommunikasjon er et omfattende begrep, og jeg har derfor valgt å fokusere på tre kommunikasjonsbegreper som jeg mener egner seg godt i møte med sårbare mennesker. Disse er verbal kommunikasjon, nonverbal kommunikasjon og aktiv lytting. Bråten (2015) skiller mellom lavt, moderat og høyt

konfliktnivå ved politisære oppdrag. I oppgaven min kommer jeg imidlertid ikke til å legge vekt på å nyansere de ulike nivåene da man kan bruke kommunikasjon som hjelpemiddel ved alle konfliktnivåene.

1.2. Oppgavens oppbygning

Jeg vil innledningsvis presentere et metodekapittel der jeg beskriver formålet med en teoretisk oppgave, samt valg av litteratur. For å belyse problemstillingen min på best mulig måte vil jeg videre redegjøre for relevante begreper, og politiets roller og plikter ovenfor psykisk syke. I drøftingsdelen av oppgaven skal jeg ta for meg begrepene holdninger, verdier og mental forberedelse, og hvilken betydning de har for bistand til tvangsinnleggelse. Jeg vil videre legge drøftingens hovedvekt på kommunikasjonsbegrepene verbal- og nonverbal kommunikasjon, og aktiv lytting. utfordringer ved bruk av kommunikasjon som hjelpemiddel vil også bli diskutert, da jeg ser det som gunstig for en mer helhetlig forståelse av problemstillingen. Avslutningsvis skal jeg oppsummere oppgaven i sin helhet, med hovedvekt på oppgavens problemstilling.

2. Metodisk tilnærming

For innhenting av kunnskap kommer jeg i hovedsak til å bruke litteratur basert på en kvalitativ metode. Dette fordi mine relevante kilder for det meste har anvendt denne metoden. Metoden brukes for å forstå, undersøke og beskrive menneskers meninger, erfaringer og opplevelse som ikke kan tallfestes eller måles, slik som den kvantitative metoden gjør. For å inkludere eksempler fra statistikk og forskning vil jeg også bruke litteratur basert på den kvantitative metoden (Dalland, 2012).

Jeg har valgt å skrive en teoretisk oppgave, der jeg skal bruke eksisterende litteratur og forskningsresultater for at drøftingene mine skal bli mest mulig nyansert. Det er viktig at det vitenskapelige arbeidet jeg innhenter er pålitelig og troverdig, slik at oppgaven min ikke blir basert på ukorrekt teori (Dalland, 2012). Jeg vil også trekke inn noen eksempler fra praksisåret mitt for å inkludere noe erfaringsbasert kunnskap i kombinasjon med den vitenskapelige.

Da jeg begynte å søke etter litteratur oppdaget jeg at det var mye helserelatert materiale å finne, men lite om politiet i møte med psykiatri. Jeg fant likevel en del litteratur og forskning om dette som var av stor interesse. Jeg oppdaget at den kvalitative litteraturen om politi og psykiatri var relativt ny, men den kvantitative forskningen som er gjort var eldre, og sjelden nyere enn fra år 2010. Jeg anså likevel forskningen som relevant, og har anvendt den i oppgaven da søk etter nyere statistikk var resultatløst. Når det gjelder litteratur om kommunikasjon var det mange kilder å velge blant.

De mest sentrale kildene for denne oppgaven er Rundskriv 2012/007 – ”*Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke*”, et offentlig dokument fra Helsedirektoratet og Politidirektoratet (2012) som har vært til stor hjelp for å avklare arbeidsoppgaver og samarbeid. I tillegg har jeg i stor grad benyttet meg av Pål Langestad (red.) sin bok ”*Kommunikasjon og konflikthåndtering*” fra 2012, da spesielt kapittel 6, der Ringheim har skrevet et kapittel om kommunikasjon med psykisk syke i et politiperspektiv. Ringheim har gjort forskning på politiet i møte med psykiatri, både gjennom en masteroppgave og gjennom den såkalte ”PO-undersøkelsen” der hun studerte politiets håndtering av psykiatrioppdrag. Fordi oppgaven min dreier seg om kommunikasjon med psykisk syke har jeg også hatt stor nytte av ”*Håndbok i konflikthåndtering*” av Bråten (2015) og ”*Forstå*” av Bergem (2015). Bråten er politioverbetjent ved Politihøgskolen, noe som gjør at politiperspektivet i kommunikasjon og konflikthåndtering står i fokus. Bergem er spesialist i psykiatri og har lang erfaring fra psykisk helsevern. Hennes bok om kommunikasjon for folk i førstelinjen gir god erfaringsbasert kunnskap om kommunikasjon med sårbare mennesker.

Jeg har også benyttet meg av annen litteratur som jeg har funnet ved bruk av databasene ”Google scholar”, ”Idunn” og ”Lovdata”. I disse databasene har jeg søkt på ord som ”psykiatrioppdrag”, ”politi og psykiatri”, ”tvangsinnleggelse” og ”kommunikasjon”. Jeg har også hatt bruk for politihøgskolens søkearkiv ”PIA”, der jeg har sett etter liknende bachelor- og masteroppgaver. Det har vært interessant å se på de tidligere oppgavens litteraturliste for tips til kilder. Politihøgskolens bibliotek har også vært nyttig for kildesøk.

Jeg har valgt å se nærmere på to viktige begreper som er vesentlige som grunnlag for min oppgaveskriving. Det første begrepet er ”forforståelse” som kan ses i sammenheng med hermeneutikken, et uttrykk som beskriver det å skape mening gjennom tolkning (Thurén,

2009). Det vil si at når jeg leser grunnlitteraturen til bacheloroppgaven danner jeg min egen oppfatning av materialet jeg bruker. Min forforståelse preger min oppfatning og tankeprosess (Olsvik, 2014). Derfor er det viktig å lese nye kilder og drøftelser som danner en ny forforståelse. ”Kildekritikk” er et annet begrep som er vesentlig for min bacheloroppgave da dette gir mulighet til å fastslå at kildene jeg bruker er sanne og pålitelige. Det handler om å forholde seg kritisk til det kildematerialet man bruker, og vurdere hvilken relevans og gyldighet kildene har, sett i lys av min problemstilling (Dalland, 2012).

3. Hoveddel

3.1. Psykisk syke og tvangsinnleggelse

Psykisk helse handler om hvordan mennesker i dagens samfunn har det med seg selv, både sosialt og følelsesmessig. Å være, eller å bli psykisk syk kan ses i sammenheng med samspillet mellom sårbarhet, belastninger og beskyttende faktorer. Her finnes det imidlertid individuelle forskjeller (Risan og Skoglund, 2013). Anslagsvis 30-50 prosent av den norske befolkningen vil bli rammet av en psykisk lidelse i løpet av livet, noen mer alvorlig enn andre. Noen av de vanligste lidelsene er angstlidelser eller stemningslidelser, slik som depresjon. Rundt 1-2 prosent av befolkningen får den mindre vanlige lidelsen schizofreni eller annen psykoselidelse. Bruk av rusmidler opptrer ofte i sammenheng med psykiske lidelser (Knudsen, Mathiesen & Mykletun, 2009).

Tvangsinnleggelse av psykisk syke mennesker kan skje med personer som får en ”alvorlig sinnslidelse”, som er til fare for seg selv eller andre, og som kan anses å få sin tilstand vesentlig forverret i nær framtid ved å ikke bli innlagt. Det er viktig å nevne at disse innleggelsene etter lov om psykisk helsevern §3-3 skjer med tvang, og ikke frivillighet som skal ha vært forsøkt uten å ha ført frem (psykisk helsevernloven, 1999). Når politiet skal bistå helsevesenet med tvangsinnleggelse er det viktig å være forberedt på hva som kan skje. Psykisk ustabile personer, da ofte de med alvorlige sinnslidelser, kan i noen situasjoner utgjøre en sikkerhetsrisiko, opptre irrasjonelt og ha en atferd som kan virke truende og ulogisk (Bråten, 2015). Eksempler på slike alvorlige sinnslidelser er psykose, personlighetsforstyrrelser, bipolar lidelse og depresjon med påfølgende selvmordsfare (Ringheim, 2012, s. 121). Det er likevel viktig å tenke på at de aller fleste psykisk syke ikke er farlige eller er en trussel mot politiet. Trusselen må ses i sammenheng med personens erfaringer med politiet, ruspåvirkning, hva personen har å vinne/tape, og politiets opptreden (Ringheim, 2012, s. 115).

3.2. Politiets roller og plikter ovenfor psykisk syke

Ringheim (2012) forteller at påstanden om at psykiatrioppdrag ikke er politiets oppgave ofte blir gjentatt. Dette stemmer ikke i forhold til politiets mangfoldige oppgaver i og med at

politiets bistand- og hjelpeplikt er hjemlet i lov. Politidirektoratet og Helsedirektoratet samarbeidet i 2012 om et rundskriv som skulle beskrive helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke, og deres respektive oppgaver og samarbeid. Dette var ment å skulle klargjøre ansvarsfordelingen, og styrke deres samarbeid.

3.2.1. Lovverk:

Politiets bistand- og hjelpeplikt blir nevnt i flere lovverk. Den kanskje mest sentrale er politiets hjelp til syke, jf. politiloven §12. I henhold til denne paragrafen plikter politiet å sørge for å hjelpe personer som ikke er i stand til å ta vare på seg selv, og som ikke ivaretas av andre. Dette omfatter også de politiet antar har en alvorlig psykisk lidelse og som derfor trenger helsehjelp (politiloven, 1995).

Politiiloven §2, nr.5 sier at politiet på anmodning fra offentlige myndigheter, som i denne sammenheng er helsevesenet, skal yte vern og bistand (politiloven, 1995). Det er også sentralt å nevne at politiets bistandsplikt står skrevet i lov om psykisk helsevern (1999) §3-6 der kravet om nødvendighet er sentralt. Det skal sies at ved bistand til helsevesenet er det politiet selv som avgjør på hvilken måte, og med hvilke midler oppdraget skal gjennomføres, jf. politiinstruksen §13-5 (politiinstruksen, 1990).

3.2.2. Rundskriv:

Et rundskriv fra 2012, om ansvars- og oppgavefordelingen mellom helsevesenet og politiet, beskriver en rekke aktuelle situasjoner der politiet er pliktig til å yte bistand til helsevesenet, slik politiloven §2, nr.5 sier. Disse oppgavene er blant annet å avhente en person til tvungen legeundersøkelse, eller å bringe en person til tvungent psykisk helsevern i institusjon. Helsevesenet kan riktignok kun be politiet om bistand dersom det vurderes som nødvendig, som for eksempel ved behov for maktutøvelse utenfor institusjon, når en person kan utgjøre fare for seg selv eller andre. Dette gjelder også når det er nødvendig å bane seg adgang til hus, rom eller lokale for å hjelpe den syke. (Politidirektoratet og Helsedirektoratet, 2012).

3.3. Mental forberedelse, holdninger og verdier

For å danne en godt fundament for kommunikasjon ved bistandsoppdrag er holdninger og gode verdier nødvendig. ”Holdninger påvirker atferd” (Myers referert i Ringheim, 2012, s. 116). Dette vil si at for å gjennomføre et bistandsoppdrag på best mulig måte er politiet nødt til å ha et bevisst og reflektert forhold til egne holdninger ved psykiatrioppdrag. Å bli møtt med dårlige holdninger og fordommer kan utløse misnøye og hindre videre kommunikasjon. Verdier som empati, respekt, tålmodighet og forståelse er sentrale for kommunikasjon generelt, men spesielt relevant i oppdrag der man står ovenfor sårbare personer med psykiske lidelser (Ringheim, 2012).

Ibsen (2008) forklarer en mental forberedelse i forbindelse med operative oppgaver slik: ”Det drejer sig således om bevidst at arbejde på psykisk og fysisk at være i en tilstand, så man kan yde så god en præstation som muligt” (s.279). Bråten (2015) belyser at en mental forberedelse vil kunne føre til kontroll over eget reaksjonsmønster i vanskelige situasjoner, og det vil være til god hjelp å ta i bruk ulike teknikker, slik som visualisering og mental sjekklister. En situasjonsvurdering av oppdraget og et godt meldingsmottak vil også bidra til å styrke den mentale forberedelsen (Edvindsen 2012).

3.4. Tre nyttige kommunikasjonsbegreper

3.4.1. Verbal og nonverbal kommunikasjon

Verbal kommunikasjon foregår ved bruk av ord. I oppdragsløsning mellom politi og en person som skal tvangsinnlegges er forsøk på dialog en selvfølge, men det er vel så viktig å være bevisst på den nonverbale kommunikasjonen. Dette er måten vi kommuniserer uten ord, men ved kroppsspråk. Eksempler på nonverbal kommunikasjon er med ansiktsuttrykk, bevegelser, avstand, kroppskontakt og blikkontakt (Bråten, 2015).

3.4.2. Aktiv lytting

”Aktiv lytting handler om å forstå hva andre mennesker ønsker, og lytte etter deres opplevde behov” (McMains og Shannon, referert i Bråten, 2015, s.19). Det handler om å skape en

felles forståelse ved å fokusere på vår egen og den andre partens verbale og nonverbale kommunikasjon, lytte til og vise interesse for det som blir sagt. Aktiv lytting kan oppnås ved å ta i bruk pauser, stillhet, øyekontakt og håndbevegelser, samt å stille spørsmål og speile følelser (Bråten, 2015). Parafisering er også en metode i aktiv lytting, der man med egne ord oppsummerer hva den andre parten har sagt, og derved tydeliggjør et budskap og oppnår en felles forståelse (Røkenes og Hanssen, 2012).

3.5. Drøfting av bistand til tvangsinnleggelse

3.5.1. Mental forberedelse

I enkelte bistandsoppdrag til tvangsinnleggelse eller legeundersøkelse kan politiet bli møtt av personer som utgjør en generell risiko for voldsutøvelse (Braithwaite, referert i Bråten, 2015, s. 51). Om man ikke er mentalt forberedt på hva man vil møte gir dette en følelse av mangel på kontroll. Å være mentalt uforberedt kan gjøre oppdraget krevende fordi stressnivået tar overhånd. Fysiologiske reaksjoner, slik som økt puls, muskelspenninger og skjelvninger kan være utførende å takle dersom oppdraget krever rolig adferd og god kommunikasjon (Risan og Skoglund, 2013). På den andre siden vil det være naturlig å føle på fysiologiske reaksjoner, men om de tar overhånd kan det være vanskelig å konsentrere seg om oppdragsløsningen.

Da jeg var i praksis opplevde jeg det som nyttig å gjennomføre et godt meldingsmottak og en nøye situasjonsvurdering. Dette var nyttig for min mentale forberedelse, og informasjonsinnhentingen gjorde at jeg var mer forberedt på hva som ville møte meg. Edvindsen (2012, s.134) fremhever også nytten av et meldingsmottak og situasjonsvurderinger i en operativ hverdag der gode opplysninger gir grunnlaget for politiets mentale forberedelse. Likevel er en situasjonsvurdering en kontinuerlig prosess, og det er derfor viktig å ikke låse seg fast i en vurdering.

3.5.2. Holdninger

For å kunne kommunisere med og tilnærme seg personen oppdraget gjelder på en best mulig måte er det nødvendig at man er bevisst på sine egne holdninger og fordommer. Som jeg har nevnt innledningsvis viser Finstad (2000) i sin forskning at mange i politiet mener at "egentlig

politiarbeid” handler om å fange røvere, og ikke transport av psykisk syke eller andre ”serviceoppdrag”. Når det gjelder denne påstanden har jeg ikke funnet noen annen forskning på politiets holdninger vedrørende denne type oppdrag, for de fleste av kildene jeg har brukt henviser videre til Finstads funn.

Sett i lys av Finstads forskning kan en holdning om at det å utføre oppgaver som ikke er en del av politiets arbeid gå utover kvaliteten og utførelsen av bistandsoppdraget. Med en oppfatning om at psykiatrioppdrag er en belastning og går på bekostning av andre oppdrag og gjøremål, vil resultatet bli påvirket i negativ retning. Ikke bare vil politiets egne holdninger påvirke egenpresentasjonen, men det vil også skape ringvirkninger videre til tjenestemottakeren. Det å være bevisst på egne holdninger slik at dette ikke vil bli et hinder for videre kommunikasjon, vil i beste fall kunne fremme samarbeid og resultere i en vellykket oppdragsløsning (Ringheim, 2012).

3.5.3. Noen grunnleggende verdier

Verdier som empati, respekt, tålmodighet og forståelse er sentralt i all kommunikasjon, men kanskje spesielt i de oppdragene som omhandler personer med psykiske lidelser. Jeg ønsker å understreke at disse verdiene ligger til grunn for å oppnå et vellykket resultat og en god plattform for videre kommunikasjon. Pedersen (2006) sier følgende i sin forskning om pårørendes opplevelse av politiassistert tvang: “Smerten lindres hvis politiet viser respekt for den syke, kommer til stedet i sivilt og kanskje også gir familien omsorg for deres egen del” (s. 20). Dette utsagnet beskriver betydningen av politiets verdier ovenfor den sårbare personen oppdraget faktisk gjelder. Bistandsoppdrag til tvangsinnleggelse skiller seg ofte fra andre politioppdrag ved at personen det gjelder som oftest ikke har gjort noe kriminelt, men står ovenfor store utfordringer som gir behov for støtte og hjelp (Ringheim, 2012). Det å bli tvangsinnlagt er åpenbart noe ingen personer ønsker, for om så hadde vært tilfelle ville innleggelsen mest sannsynlig skjedd frivillig. I en slik situasjon kan omsorg i form av empati, respekt og forståelse lindre og bety mye for vedkommende.

Om man gir mye av seg selv i slike oppdrag kan man ikke forvente takknemmelighet i retur. På den andre siden er manglende sykdomsinnsikt en god forklaring på at en tvangsinnleggelse er vanskelig å akseptere når man selv tror at man ikke er syk (Risan og Skoglund, 2013).

Dette kan være grunnen til at politiet blir sett på som en trussel i stedet for en hjelpende hånd. Er politiet forberedt på å bli møtt på denne måten kan man opprettholde respekt og forståelse for personens reaksjoner.

3. 6. Kommunikasjon som hjelpemiddel

Jeg har nå poengtert hvordan mental forberedelse, holdninger, og gode verdier vil gjøre politiet rustet til å møte psykiatrioppdrag. Med dette som grunnlag vil jeg drøfte kommunikasjon som hjelpemiddel videre i oppdragsløsningen. Det vitenskapelige arbeidet jeg har innhentet nevner momenter ved den verbale og nonverbale kommunikasjonen som det er spesielt viktig å være oppmerksom på under slike psykiatrioppdrag. Kildene forklarer mange av de samme momentene, og funnene er relativt samsvarende der de stiller seg positive til kommunikasjonsteknikkene. Dette gjelder også litteratur om aktiv lytting. Likevel skal jeg drøfte de punktene jeg vurderer som mest interessante, og argumentere for hvorfor politiet skal være bevisste på aktiv lytting, den verbale og den nonverbale kommunikasjonsformen.

3.6.1. Verbal kommunikasjon

”Ord er bærere av budskap” sier Bergem (2015, s.25) i sin bok om kommunikasjon for folk i førstelinjen. Ved den verbale kommunikasjonen brukes språket til formidling. I oppdragssammenheng forteller vi gjennom ord hvorfor politiet har ankommet, og hva som kommer til å skje. En slik målrettet verbal kommunikasjon kan høres enkelt ut, men det viser seg at kommunikasjonsformen byr på utfordringer når det dreier seg om mennesker med alvorlige psykiske plager. Ringheim (2012) poengterer at mennesker med psykiske utfordringer kan ha redusert kapasitet til å forstå budskapet politiet prøver å formidle. For å eksemplifisere dette forteller Arnhild Lauveng (2014) i sin selvbiografi om en episode der hun ble angrepet av flere svære, tykke rotter med en halv meter lange haler og skarpe tenner. Lauveng levde et liv preget av lidelsen schizofreni, og med en slik vrangforestilling, som for henne opplevdes som virkelig, er det ikke vanskelig å forstå at fokuset og oppmerksomheten er et helt annet sted enn i kommunikasjon med politiet. For at mennesker med redusert kapasitet skal forstå hva politiet formidler er det et suksesskrav å snakke rolig og tydelig. Å bruke korte og forståelige beskjeder kan være til god hjelp. Gjentakelser kan også være et

hjelpemiddel for de personene som ikke svarer umiddelbart på spørsmål, grunnet enten sykdom eller medisiner. Dette kalles på fagspråket for latens, altså forsinket respons, og dette kan det være nyttig for politiet å være klar over (Ringheim, 2012).

Både Ringheim (2012), Bergem (2015) og Nigard (2008) presiserer at man skal være forsiktig ved bruk av humor, ironi og sarkasme. Under oppdrag der politiet møter en person med vrangforestillinger og hallusinasjoner er det tenkelig at det oppstår situasjoner som politiet oppfatter som nærmest komiske. Det er risikabelt og respektløst å bruke humor i en situasjon der dette ikke egner seg. Det bør i så fall brukes med stor varsomhet. Lauveng (2014) henviser til episoder der hun husker politiets oppførsel til tross for hennes psykose. Det er derfor et godt råd å være bevisst på at de alvorlig sinnslidende får med seg mer enn det politiet tror.

Ord gir rom for misforståelser. Dette kan skje ved at partene i en kommunikasjonsprosess tolker ordene forskjellig, eller gir dem ulikt meningsinnhold. For å unngå misforståelser er det nyttig å velge ord og uttrykk som er kjent for begge parter, og som er enkle å forstå. Som politi har man et eget fagfelt med egen terminologi. Denne fagterminologien kan være vanskelig å forstå for utenforstående. Et slikt ordforråd høres kanskje imponerende ut, men er i bistandsoppdrag ikke særlig profesjonelt. Det kan i verste fall skape avstand og usikkerhet hos personen vi har som formål å hjelpe. Det er derfor nødvendig å være bevisst på å bruke ord og uttrykk som man vet er kjent for den andre parten (Bergem, 2015, s. 26).

3.6.2. Nonverbal kommunikasjon

Opptil 80% av kommunikasjonen skjer gjennom den nonverbale kommunikasjonen (Bråten, 2015). Dette vil si at det er viktig å reflektere over hvordan man videreformidler den nonverbale kommunikasjonen, så vel som den verbale. Det er vanskelig å vise omsorg og forståelse ovenfor en sårbar person om man står med armene i kryss og ser ned i bakken. Det er spesielt viktig å være bevisst på den nonverbale kommunikasjonen ved bistand til undersøkelse og behandling ved tvungent psykisk helsevern. Det handler om å trå varsomt.

I møte med ukjente mennesker er det i norsk skikk vanlig høflighet å håndhilse. Dette gjelder selvsagt også som tjenesteperson i operativt arbeid i møte med mennesker. Bergem (2015)

påpeker at ved å håndhilsen uttrykker man respekt og likeverdighet i en setting der politiet møter en sårbar person. Om personen ikke ønsker å ta imot en slik hilsen må dette selvsagt respekteres, men en har som politi vist et tilbud som kan gi et godt førsteinntrykk og en god start på videre kommunikasjon. En håndhilsen er en form for kroppskontakt, og noe Ringheim (2012) påpeker at man må være svært varsom med. Dette bekrefter også Bergem (2015) når hun skriver at fysisk kontakt kan oppfattes som påtrengende eller grenseoverskridende. Mennesker som har opplevd store belastninger i livet, slik som vold eller seksuelle overgrep, har en høy risiko for å utvikle psykiske lidelser (Knudsen, Mathiesen & Mykletun, 2009, s.12). Dette kan føre til sterke følelsesmessige og kroppslige reaksjoner dersom politiet ikke er varsomme med fysisk kontakt, såkalt retraumatisering. På den andre siden kan det oppleves som anstrengende for politiet å ikke berøre den syke dersom det føles riktig å vise omsorg. Å vise forståelse ved å legge en hånd på skulderen til en dypt deprimert kvinne kan i noen situasjoner være en like god løsning som å avstå fra fysisk berøring i andre situasjoner (Ringheim, 2012). Det finnes altså ingen fasit på hvilken fysisk tilnærming man bør ha, og dette er helt situasjonsavhengig.

I denne type bistandsoppdrag er det ekstra viktig å være bevisst på hvor man har hendene sine. Eksempelvis kan paranoide personer la seg trigge av hender bak ryggen, i lommer, eller andre steder der de ikke er synlige (Ringheim, 2012). Det er ikke vanskelig å forstå at de uttrykker sin skepsis til en slik opptreden dersom deres paranoide oppfatning er at politiet vil dem vondt og er ute etter å ta dem. For å danne et godt grunnlag for videre kommunikasjon kan et råd være synlige og rolige hender.

Bergem (2015) sier følgende: ”En svært viktig faktor i mellommenneskelig kommunikasjon er blikkontakt” (s. 31). Direkte blikkontakt kan være avgjørende for videre og god kommunikasjon. Politiet viser med blikkontakt anerkjennelse, og at de har fokus på og lytter til personen som trenger hjelp. Øyene er i denne sammenheng viktig for nonverbal kommunikasjon, noe som også gjelder ansiktsuttrykk. Når det gjelder ansiktsuttrykk legger Ringheim (2012) vekt på bruk av smil. Hun eksemplifiserer dette med at det å møte et menneske i en vanskelig livssituasjon med et bredt smil kan virke krenkende. I møte med alvorlig deprimerte personer vil det kanskje føles godt å veie opp den dystre stemningen med et smil. Dette kan fungere, men i noen bistandsoppdrag kan det tryggeste være å ha et nøytralt og vennlig ansiktsuttrykk.

Det fremkommer i kapittelet til Ringheim (2012) om kommunikasjon med psykisk syke at man skal være bevisst på avstand og posisjon i forhold til egensikkerhet. Et slikt taktisk hensyn kan få politiet til å føle seg trygge, og bidra til et bedre utgangspunkt for god kommunikasjon. Det samme kan gjelde for den andre parten som kan være preget av psykose og traumeopplevelser. For personer som ikke forventet et besøk av politiet kan det føles tryggere å snakke med dem på en god avstand som ikke føles truende. På den andre siden, hvordan viser man medfølelse og empati ved å kommunisere med hverandre på flere meters avstand? Hvordan vil en suicidal person oppfatte deg som politi dersom du velger å stå oppreist, og ikke setter deg ned ved siden av en som har behov for omsorg og oppmerksomhet? Det er med dette sagt mange hensyn å ta når man inntar en posisjon og avstand under slike oppdrag. Hva slags fremtoning man velger å ha kan være avgjørende for en god oppdragsløsning.

Et siste moment jeg ønsker å nevne er bruk av uniform. I litteraturen jeg har studert har jeg ikke funnet noen som diskuterer bruk av uniform som en del av den nonverbale kommunikasjonen. Likevel er politiuniformen et element som har stort betydning for hvordan kommunikasjonen vil arte seg. For noen oppleves politiets daglige arbeidsantrekk som skummelt, stigmatiserende og som et symbol på makt. Dette understreker Pedersen (2006) i sin rapport om politiassisterte tvangsinngivelser der hun intervjuer de pårørende om deres opplevelser. På den andre siden kan politiuniformen virke beroligende og dempende, fordi mange forbinder politiet med trygghet (Ringheim, 2012 s. 115). Det derfor verdt å tenke over hvorvidt man skal opptre i uniform eller i sivilt antrekk.

3.6.3. Aktiv lytting

Aktiv lytting må ses i sammenheng med den verbale og nonverbale kommunikasjonen. Denne måten å kommunisere på øker vår oppmerksomhet rundt tjenestemottaker ved å faktisk lytte og vise interesse for hva som blir formidlet (Ringheim, 2012). Litteraturen jeg har satt meg inn i viser at bruk av aktiv lytting er et effektivt verktøy i situasjoner der politi og tjenestemottaker er avhengig av å skape en felles forståelse. Kommunikasjonsmetoden bidrar til at den psykisk syke får hjelp av politiet til å sette ord på følelser og tanker ved å føle seg sett og hørt gjennom kroppsspråk, spørsmål og bekreftelse (Røkenes og Hansen, 2012). Likevel kan aktiv lytting i praksis bli en utfordring. Dette gjelder spesielt i oppdrag der

politiet finner det utfordrende å forstå hva personen formidler, og der budskapet har mangel på en rød tråd og er preget av vrangforestillinger. Det er ikke alltid enkelt å vise forståelse eller parafasere en psykotisk person som snakker usammenhengende og hører stemmer. Å finne en felles måte å forstå verden på kan være svært krevende, og stiller høye krav til kreativitet for å opprettholde kommunikasjonen. Politiet kan også tolke innholdet i det som blir sagt som ubetydelig fordi det oppfattes som tulle og usammenhengende. Likevel, lytter politiet godt, kan de få nyttig informasjon som kan være til stor hjelp videre i oppdraget (Ringheim, 2012).

”Aktiv lytting benyttes som verktøy i noen av de mest krevende konfliktsituasjonene” (McMains og Mullins referert i Bråten 2012, s.20). Dette er et utsagn som understreker at aktiv lytting egner seg bra for bistandsoppdrag til tvangsinnleggelse da bruk av tvang kan trigge utagering og andre konfliktsituasjoner. Bergem (2015) poengterer at ved bruk av blikkontakt kan politiet enklere få med seg adferdsendringer, og være i forkant om det skulle skje noe uventet. Møter politiet eksempelvis en person som lider av paranoid schizofreni med vrangforestillinger om å bli forfulgt, kan aktiv lytting bidra til å forstå hvor redd og fortvilet personen er. Da blir også tanken om risiko for utagering lettere å fange opp på et tidlig tidspunkt (Bråten, 2015).

Aktiv bruk av stillhet og pauser kan oppleves som ubehagelig for de fleste. For noen kan det til og med tolkes som usikkerhet. Å bruke stillhet som en del av den aktive lyttingen er likevel et sterkt kommunikativt virkemiddel og gir den andre parten mulighet til å tenke over et svar i fred og uten avbrytelser. Personer med alvorlige lidelser kan oppleve latens, og da er tålmodig bruk av stillhet og pauser et verktøy som kan bidra til respons etter hvert (Ringheim, 2012).

Da jeg var i praksis skulle vi bistå helsevesenet med tvungen legeundersøkelse av en svært deprimert dame som ville ta sitt eget liv. Jeg brukte aktiv lytting som et verktøy til å lytte, vise interesse, og brukte stillhet og pauser. Likevel opplevde jeg å ikke komme noen vei videre i samtalen, og jeg syntes det var krevende og mentalt utmattende. Bergem (2015) sier at ved aktiv lytting skal man anerkjenne andres smerte og fortvilelse, noe som kan oppleves som en krevende oppgave. Som et råd for å håndtere dette på en bedre måte er det viktig å være bevisst på å bygge en relasjon uten et for personlig preg. Om damen jeg skulle hjelpe opplevde at jeg ikke klarte å håndtere hennes smerte og tanker kan politiets hjelp fungere mot

sin hensikt. Aktiv lytting handler ikke om å si seg enig i personens opplevelser, men å akseptere personens følelser (Bråten, 2015).

3.7. utfordringer ved kommunikasjon som hjelpemiddel

Som jeg har vist kan bruk av kommunikasjonsteknikker være et hjelpemiddel for bistandsoppdrag til tvangsinnleggelse. Det å være bevisst på den verbale og nonverbale kommunikasjonen, samt å fokusere på aktiv lytting kan være svært nyttige virkemidler i kontakt med sårbare personer som trenger hjelp. Til tross for bruk av teknikker lavt på maktpyramiden finnes det tilfeller der bruk av kommunikasjon blir en utfordring.

I masteroppgaven til Kaasa (2009, s.73) som handler om psykiatrioppdrag som stressor kommer det frem i intervjuer at psykiatrioppdrag er ”prateoppdrag” som innebærer mye bruk av tid på kommunikasjon og ”dødtid” hos legevakt, akuttmottak eller lignende. Aktiv lytting som kommunikasjonsmetode kan være en tålmodighetsprøve, og å gjennomføre et oppdrag på denne måten er tidkrevende. På den andre siden er det avgjørende å bruke tid for å skape trygghet og tillit på vegne av den offentlige etaten. I forlengelsen av dette kan man se på tidsbruken som forebyggende. Beslutter politiet seg for raskt å legge personen i håndjern for å spare tid, kan dette straffe seg senere. Dersom tjenestemottakeren føler seg respektert og godt behandlet er dette avgjørende for hvordan personen vil opptre i fremtiden.

I oppdrag der konfliktnivået er høyt kan det være en utfordring å beholde roen og ta i bruk kommunikasjonsferdighetene. Oppstår det usikkerhet og redsel vil dette bli oppfattet av den syke, noe som kan gjøre situasjonen verre (Bergem, 2015, s.106). Det er nødvendig å håndtere sitt eget stressnivå for å ha kapasitet til å konsentrere seg om kommunikasjonen. Bistår politiet for eksempel i et oppdrag som omhandler en person med manisk psykose og som ikke ser sin tilstand som problematisk, kan det føre til irritasjon, frustrasjon og aggressivitet (Risan og Skoglund, 2013, s.114). Å konsentrere seg om kommunikasjon i en situasjon der politiet føler seg truet vil ikke alltid fungere.

Mange har hatt positive erfaringer i møte med politiet, og andre har hatt vonde opplevelser. I bistandsoppdrag til tvangsinnleggelse skal man ikke se bort fra at personene har opplevelser fra tidligere kontakt med politiet (Bergem, 2015, s.50). Tidligere erfaring er betydningsfullt

for hvordan kommunikasjonen vil forløpe, og utfordringer kan oppstå på bakgrunn av mangel på tillit. Det kan godt tenkes at politiet tar i bruk kommunikasjonsteknikker etter boka, og som ellers ville ha fungert, men at den psykisk syke ikke er villig til å ta imot hjelp og setter seg til motverge grunnet tidligere vonde opplevelser (Ringheim, 2012).

4. Avslutning

Bistand til tvangsinnleggelse av personer med en alvorlig sinnslidelse er en av politiets mange arbeidsoppgaver. Bistandsoppdragene gjelder sårbare mennesker der tvangsinnleggelsene oppstår fordi man er til fare for seg selv eller andre, og kan anses å få sin tilstand vesentlig forverret om personen ikke blir tatt hånd om. Å bli utsatt for tvang er et stort inngrep i personens liv, og når politiet må bistå helsevesenet med en innleggelse eller legeundersøkelse kan det oppleves som svært krenkende. Om politiet bruker lempeligere midler til å utføre oppdragene i stedet for fysisk makt, kan dette forhåpentligvis forbedre en ellers vanskelig situasjon. Jeg har derfor i denne oppgaven prøvd å vise hvordan man kan bruke kommunikasjon som hjelpemiddel ved bistand til tvangsinnleggelse.

Bruk av aktiv lytting, verbal- og nonverbal kommunikasjon er begreper metoder jeg anser som effektive og gunstige i oppdrag som omhandler mennesker med alvorlige psykiske lidelser. Å være bevisst på den verbale kommunikasjonen ved hjelp av korte og tydelige beskjeder vil øke sannsynligheten for at personer med redusert kapasitet skal forstå budskapet. Det er viktig å minne seg selv på at bruk av fagterminologi kan skape misforståelser, og at det å bruke et lett forståelig ordforråd vil være til oppdragets beste. Det er vel så viktig å være oppmerksom på den nonverbale kommunikasjonen som på den verbale. Her uttrykkes ikke kommunikasjonen gjennom ord, men ved kroppsspråk. At politiet er bevisst på kommunikasjon gjennom blikkontakt, ansiktsuttrykk, hender, posisjon og fysisk kroppskontakt vil kunne være betydningsfullt for et bistandsoppdrag til tvangsinnleggelse. Psykose og depresjon er eksempler på psykiske lidelser som kan være ømfintlige for den nonverbale kommunikasjonen, og det gjelder å trå varsomt for å inngå et godt samarbeid.

Aktiv lytting er det siste kommunikasjonsbegrepet jeg har lagt vekt på, og handler om å vise interesse og å skape en felles forståelse med tjenestemottaker. Ved bruk av denne kommunikasjonsteknikken bruker man både den verbale- og den nonverbale kommunikasjonen aktivt ved for eksempel å parafasere eller bruke stillhet. Aktiv lytting som kommunikasjonsmetode er effektivt fordi politiet og den psykisk syke kan komme til enighet rundt opplevelsen av en situasjon, og derigjennom fremme empati og anerkjennelse.

Det bør sies at det kan oppstå utfordringer ved bruk av kommunikasjon som hjelpemiddel, og at selv et slikt lempelig middel ikke alltid er forholdsmessig. På den andre siden fortjener mennesker med alvorlige psykiske lidelser å bli møtt med respekt og empati, og ved hjelp av gode holdninger og verdier kan politiet komme langt med kommunikasjonsteknikker. Det er viktig å tenke over at god kommunikasjon i møte med sårbare mennesker kan gi et positivt inntrykk som kan gagne politiets renommé. Politibetjentens opptreden kan være avgjørende for personens erfaring med, og generelle tillit til politiet i fremtidige situasjoner, og således ha en forebyggende effekt.

5. Litteraturliste:

Bergem, A. K. (2015) *Forstå: God kommunikasjon for folk i førstelinjen*. Fagbokforlaget.

Bråten, O.A. (2015). *Håndbok i konflikthåndtering: Forebygging av trakassering, trusler og vold*. Høyskoleforlaget AS

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Edvinsen, K. (2012). *Ordenstjeneste*. Høvik: Forlaget Vett & Viten

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag

Helsedirektoratet (2016) *Kontroll av tvangsbruk i psykisk helsevern i 2015*. Hentet fra: https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/1251/Kontroll_av_tvang_2015_I_S-2452-2015.pdf

Ibsen, B. F. (2008). *Mental forberedelse. Psykiske lidelser*. I Ibsen, B.F., Greiner, T., Nigard, P., & Holst, J. (Red.) *Politipsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag

Kaasa, H. Og Repål, A. (2010). *Politi og psykiatri. En deskriptiv studie*. Rapport: Psykiatrien i Vestfold og Vestfold politidistrikt. Hentet fra: <https://sivryd.files.wordpress.com/2012/04/vestfold-politipsykiatrirapport-offentlig1-2.pdf>

Kaasa, H. (2009). *Stressorer og belastninger i politi- og lensmannsetaten. En kvalitativ og kvantitativ studie av stressorer, belastninger og stressresponser i politityrket*. Masteroppgave i psykologi. Oslo: NTNU, Psykologisk institutt.

Knudsen, A. K., Mathiesen, K. S. & Mykletun, A. (2009). *Psykisk lidelser i Norge: et folkehelseperspektiv*. (Rapport 2009: 8). Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/migrering/dokumenter/pdf/rapport-20098-pdf-.pdf>

Lauveng, A. (2014). *I morgen var jeg alltid en løve*. Oslo: Cappelen Damm.

Lie, A.L., Langestad, P. (2012) *Arrestasjonsteknikk*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Nigard, P. (2008). Psykiske lidelser. I Ibsen, B.F., Greiner, T., Nigard, P., & Holst, J. (Red.) *Politipsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag

NOU 2010: 3 *Drap i Norge i perioden 2004-2009*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/6f5ab604e1394eabb8dc07b56d128bf1/no/pdfs/nou201020100003000dddpdfs.pdf>

Olsvik, E.H. (2014) *Vitenskapsteori for politiet: Tenkemåter i kunnskapsstyrt politiarbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk

Pedersen, K.,L. (2006). *Pårørendes opplevelse av politiassistert tvangsinnleggelse i psykiatrisk institusjon*. (Fou-rapport 2/2006). Hentet fra:

<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/278331/Fou-rapport%202%20-%202006.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Politidirektoratet og Helsedirektoratet. (2012). *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid*. Hentet fra:

<https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/211/Helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-psykisk-syke-oppgaver-og-samarbeid-IS-5-2012.pdf>

Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet* av 22. juni 1990. Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963>

Politi-loven. (1995). *Lov om politiet* av 04.august 1995, nr.53. Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>

Psykiske helsevernloven. (1999). *Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern* av 02.juli 1999, nr. 62. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-62?q=psykisk%20helsevern>

Ringheim, H.K. (2012). Kommunikasjon med psykisk syke. I Lagestad, P. (red),

Kommunikasjons og konflikthåndtering: Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv.
Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Risan, P. og Skoglund T., H., (2013) *Psykologi i operativ tjeneste. Stress og psykiske lidelser.*
Gyldendal Akademisk

Røkenes, O. H., & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller briste -kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker.* Oslo: Fagbokforlaget.

Thurén, T. (2009) *Vitenskapsteori for nybegynnere.* Oslo: Gyldendal Akademiske.

6. Selvvalgt pensum

Bergem, A. K. (2015) *Forstå: God kommunikasjon for folk i førstelinjen.* Fagbokforlaget.
(140 s.)

Helsedirektoratet (2016) *Kontroll av tvangsbruk i psykisk helsevern i 2015.* Hentet fra:
https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/1251/Kontroll_av_tvang_2015_I_S-2452-2015.pdf (6 s.)

Ibsen, B. F. (2008). Mental forberedelse. Psykiske lidelser. I Ibsen, B.F., Greiner, T., Nigard, P., & Holst, J. (Red.) *Politipsykologi.* København: Hans Reitzels Forlag (21 s.)

Kaasa, H. (2009). *Stressorer og belastninger i politi- og lensmannsetaten. En kvalitativ og kvantitativ studie av stressorer, belastninger og stressresponser i politiyirket.* Masteroppgave i psykologi. Oslo: NTNU, Psykologisk institutt. (16.s) (eller 52 s.)

Kaasa, H. Og Repål, A. (2010). *Politi og psykiatri. En deskriptiv studie.* Rapport: Psykiatrien i Vestfold og Vestfold politidistrikt. Hentet fra:
<https://sivryd.files.wordpress.com/2012/04/vestfold-politipsykiatrirapport-offentlig1-2.pdf> (26 s.)

Nigard, P. (2008). Psykiske lidelser. I Ibsen, B.F., Greiner, T., Nigard, P., & Holst, J. (Red.) *Politipsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag (24 s.)

NOU 2010: 3 *Drap i Norge i perioden 2004-2009*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/6f5ab604e1394eabb8dc07b56d128bf1/no/pdfs/nou201020100003000dddpdfs.pdf> (14 s.)

Pedersen, K.,L. (2006). *Pårørendes opplevelse av politiassistert tvangsinnleggelse i psykiatrisk institusjon*. (Fou-rapport 2/2006). Hentet fra:

<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/278331/Fou-rapport%202%20-%202006.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (72 s.)

Politidirektoratet og Helsedirektoratet. (2012). *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid*. Hentet fra:

<https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/211/Helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-psykisk-syke-oppgaver-og-samarbeid-IS-5-2012.pdf> (10 s.)

Totalt antall sider: 365